

Հայր սուրբը կրէր թէ՛ արդի վարժապետները բոլորն ալ կախարդ են, անհաւատ են, մոլորեցուցիչ են, իրաւ իրենք երկը չորս լեզուներ գիտան, ամա չար նախանձով լի չեն սովորեցնում իւրեանց աշակերտներին, անձախնորանց այն են դաս տալի թէ՛ ձեր հօր մօր ջերերից փող գողացէք և բերէք մեզ տուէք, չէ՛ մենք ձեր վարժապետն ենք :

Այդպիսի ուսումը Աստուած կտրէ :

Կայէնն էլ շատ ուսումնական էր, ի՞նչ օգուտ, իւր անմեղ եղբօր արիւնը թափեց : Յուդան էլ շատ ուսումնական էր, ի՞նչ օգուտ որ Քրիստոսին մօտենց : Բայց դուք թէ՛ և ոչինչ ուսում չունէք, ամա բարեպաշտ էք, Աստուծոյ պատուիրանքներին հնազանդ ու պահող էք : դուք լաւ կանէք սիրելիք առհասարակ հեռի մնալ հիմակուայ ուսումից, որ ձեր որդիքն ալ անհաւատ վարժապետների նման պատակեր չգուրս գան :

Ձեր բարեպաշտութիւնը ամեն բանից գովելի է. նայեցէք երկինքը, որ եօթը զամէն ամիստեղ 10 ահալին պալատներ կան, իննը ինն դաս հրեշտակների համար, իսկ մէկը ձեզ նման բարեպաշտ քրիստոնեաների համար, որին աւելի կարժանանայք ձեր առատ տուրքովը *) և ին և ին :

Վահագիւտ Հայրը, որ իւր բոլոր հմտութեանց հետ քաջ ձեռով կհասկանայ քարոզների վսեմութիւնը և նորանց սրբազան նպատակը, անշուշտ և անկասկած եթէ իմանայ և տեղեկանայ՝ թէ իւր բանաւոր հօտին այսպիսի ցանցառ քարոզներ կը տրուին, անտարբեր աչօք չնայել և վերջ տալ կը ձգնի դորանց, որոնց կարծուելուն առթիւ՝ եթէ թոյլ տայ մեր հասարակաց Հայրը՝ ես ևս յերես անկեալ առ ոտս նորին կաղաչեմ՝ և կաղերսեմ :

Յանիք Գ. Կարապետեանի Ա.

(*) Թէիւ առանց բացառութեան եւ վատ ոգիէ թեյազրեալ նաեւ տղէտ մի հոգեւորականի այսպիսի քարոզը ընդհանուրին չվերաբերիր, բայց եւ այնպէս սլարծանք եւս չէ, ուստի առ այժմ այս դրութիւնը կը հրատարակեմք, եւ զնայն վարդապետ ի զգուշութիւն կը հրաւիրեմք ամեն շարժմանց եւ բանից եւ քարոզից մէջ միանդամայն : Եւ իմք :

ՀԱՅԳԵՒՈՐ ԴՊՐՈՑ

ՇԽԽԱՀԱՐՈՒՏ ԳԻՒԴԻ

ԽՏԻՒՄԻՆԻԱՆ ԱՅԿԱՅԻՄ ԿԱՌԱՐՈՒՄԻ

Հին նախնիքեանից հինգ վերստ հեռաւորութեամբ դէպ ի արեւելեան հիւսիս գտնուում է այս գիւղը 100ի չափ տուն Հայ բնակիչներով, որոնց մեծ մասը գաղթական են Պարսկաստանից :

Որպէս Կողբեցիք նմանապէս և սորա ըստ մեծի մասին պարապում են աղահատութեամբ նախնիքեանայ մօտիկ ըլած աղահատութեամբ, Թէ՛ և առաջուց բաւական արտօնութիւններով և մեծ եկամուտով, իսկ այժմ ընդ հակառակը, բայց որ չէս եիցէ այդ բանը (աղահատութիւն) դառել է այս գիւղացուն թէ՛ նիւթական և թէ՛ բարոյական օգուտ, որով և սորա այս կողմերի գիւղացիներից նշանաւոր են կացուցել իւրեանց :

Արդէն 1865 թուից այս գիւղը բաղաւորվել է ունենալով մի փոքրիկ ուսումնարան, որը հակառակ շատ տեղ պատահածներին ոչ թէ երբեմն գնացել և երբեմն կանգնել է՝ այլ հետզհետեւ և փոքր առ փոքր զօրացել և մինչև ներկայ տարիս այդպիսի աստիճանաբար զաւգացողութեամբ շարունակվում է : Որպէս ամեն մի սկզբնաւորութիւնը նախ և յառաջ սկիզբն է առնում մի՛ կամ երկու մարդից, սորա համաձայն և այն ուսումնարան երկու անձի և երկու համագիւղացի երիտասարդների վաստակ և ծնունդ է, որոց անունները կարծում եմ, որ հետաքրքրական և բարեսէրների համար :

Մկրտիչ Բահանայ Իսահակեան, որը աւարտած լինելով նախնիքեանու գաւառական ուսումնարանում և իւր ուսումնասէր և ծուանդուն գործունէութեամբ սորա և նորա մօտ և ինքնակրթութեամբ բաւականին զարգացնելով իւր իմացականութեան և կրթութեան մասը, և որպէս և բնական է այսպիսի հոգիներին իւրեանց վսեմ ստացուածքին հաղորդակից անել և ուրիշներն, այսպէս և սա առաջարկում է իւր գիւղացուց իւր ձրի աշխատութիւնը, և իւր օգնական գտնելով Պ. Երմիա Աւետեան երիտասարդը, (որը թէ՛ և անուսումն բոլորովին, բայց և ուսումնասէր ցան-

կուլթեամբ) գործունեայ և հաստատ կամքի տէր լինելով ընկեր է հանդիսանում (այն ժամանակ տիրացու Իսահականցին և այսպէս երկուք ձեռք ձեռքի տուած մինը իւր կրթութեամբ և անձնանուիրութեամբ, իսկ միւսը իւր աշխատութեամբ և օգնութեամբ սկսում են այս գործը առանց որեւիցէ օգնութեան միւսների կողմից և շարունակում են չորս տարի. վերջապէս մինչև ժողովուրդը հասկանալով սոցա հասարակաց էական օգտին և ոչ մի ուրիշ բանի ծառայած և նուիրուած լինելը՝ նախապէս շնորհակալութեան և երախտագէտ լինելու համար հոգաբարձու Երեմիային տալիս են շնորհակալութեան թերթ, իսկ ուսուցչի համար կարգում են թեթև ուժի՝ և որպէս զի իւրեանց ուսումնարանը կարող լինի հաստատ ապագայ և հիմնաւոր շարունակութիւն ունենալ՝ խոստանում են միշտ թողակ վճարելու և ձեռներից եկած օգնութիւնը տալու. ապա խնդրադրով դիմում են Արքազան Սինօղին օգնելու իւրեանց, որը յարգելով սոցա խնդիր՝ թոյլ է տալի իւրեանց եկեղեցու սուրբ նշանի մասանց տարեկան արդիւնքը յօգուտ ուսումնարանին ի գործ դնել:

Երկու տարի էլ այսպէս է անցանում, և ապա անցեալ տարի երկու հոգաբարձու ևս աւելացնելով, Պ. Յարութիւն Եղիապարեանց (նմանապէս մի ուսումնասեր և գործունեայ երիտասարդ), որը Ցանուտէրական պաշտօնովը աւելի ևս միջոց ունի ներգործելու յօգուտ ուսումնարանին, և միւս ևս Պ. Մասում Հայրապետեանցը գիւղի իշխաններից մէկը, Հոգաբարձական թիւ և ընկերութիւն կանոնաւոր դրութեան մէջ դնելուց զինի, ջանադիր եղան իւրեանց ուսուցչին ևս օգնելու՝ ոյդպէս և ներկայ տարւոյս սկզբիցը հրաւիրեցին երիտասարդ պարոնի Հայոց լեզուի ուսուցչութեան գործին, և այդ ևս յաջողացնելով շարունակում են Այժմս պէտք է աւել, որ ուսումնարանը (ծխական դպրոցը) բաւականին հաստատ և բարեկարգ դրութեան մէջ է, քառամեջադի մանուկներ ուսանում են Հայոց և ռուսաց լեզուով՝ որքան պահանջելին է մի այնպիսի դպրոցից. իսկ շունենալով գովելու, որ չափազանցութեան կասկած չտան շատերին, բաւականանում են աւել, որ իւր համադաս դպրոցներից այս գիւղական

հանգամանքներում, չափաւոր անելով նախադաս է գտնուել և կգտանուի ճանապարհորդող և այցելու անձանց առաջ, որոնք երբեմն պատահել են այս տեղ:

Իմ ուրախութիւնը մեծ էր՝ երբ անցեալ տարիներումը Սինօղի Ատենադպիր Պ. Թադիանոսեանցի ընկերութեամբ առաջին անգամ տեսայ, Այդ ուսումնարանը, թէ նորա և թէ իմ նկատողութիւնքը և խորհրդատուութիւնքը, ներկայ տարում կրկին այցելութեամբ յառաջադէմ և իրադործուած եմ գտնում:

Ահա գնդեցիկ օրինակ. թէ երբ մի սկիզբ ձեռնարկում է եռանդով անձնանուիրութեամբ և միշտ հասարակաց օգուտն ունի աչքի առաջն, դա հետցհետէ կարող է աճել հաստատութիւն ստանալ և վերջապէս պտուղ բերել. թէև այդ սկիզբը լինէր թող՝ աննշան, մի կամ երկուսի գործ, և (զարմանալի չէ) հպածանքով ու դրժուարութեամբ, որ սովորական է ամեն բարի բանի հանդէպը դուրս գալու:

Ահա ի՞նչ է նշանակում աղին և կրօնի ու մարդկային կոչման սպասաւորող մշակ քահանայ, որի գործը արդարացնում է իւր կոչումն:

Երանի թէ մեր ազգակից երիտասարդները և մանաւանդ նորա՝ որոնք ընդունել են (կամ կամենում են ընդունել) այդ քահանայական վեմ՝ և ծանր լուծը, հետեւող և նախանձող լինին այս օրինակին—և կրկին երանի՝ եթէ Հոգեւոր Եշխանութիւն կհոգար պատրաստելու և տալու ազգին այսպիսի մշակներ—և թէ այսպիսիների բարոյական և կենսական ոյժը կազդուրելու և խրախուսելու հոգ կտանէր:

Աս գիտեմ, որ այս տողերովը դիպում եմ Մկրտիչ Քահանայի համեստութեանը, բայց և չեմ կարող թաղուցանել իմ ներքին զգացմունքը շարտայայտելու այս տեղ հրապարակական շնորհակալութեամբ, որպէս և Երեմիա Եւստեանին. այն հոգաբարձութիւնն՝ որ արդարեւ բարձել է հոգսեր և քաշել է լուծ, այն արժանի է և պարտք է. Շխմա՛մս տի ծնօղք պարտական են նոցա. իսկ նորանց ապագայ սերունդը, կկանգնան նի նոցա համար իւր յաւետ երախտագիտութեան արձանը:

Մի բան միայն, որ ցանկալի է աւելացնել ինձ այս տեղ, և այդ է բարի և խոնարհ առաջարկութիւնն մեր առ Աւհարիառ Հայր և առ բարձր Հոգեւորական Տեսչութիւնն օգնելու որպիսիեօք միջոցով. այդ տեղում մի աղջկանց ուսումնարան բանալու՝ մինչ կայ և գործում է Մկրտիչ Քահանայն։ Սորանով կատարեալ կլինի այդ դիւղի երջանիկ ապագայն, սորանում աւարտ կստանայ Տէր Մկրտչի աշխատանաց բարի ակնկալութիւնը։

Ոչ ապաքէն որդիք պէտք է և իրաւունք ունին պահանջելու Հօրիցք բարի և օգտակար բան, և ահա ես և իմ հետ Շխմահմուտցի Հայերը վստահանում ենք անելու այսպիսի խնդիր մեր Ազգայնեօք—մեր Բարձր Հայրերից։

Մեր ակնկալութիւն—իմ ցանկութիւնը պատկուած պիտի տեսնամ միւսանդամ այս դիւղը պատահելու միջոցում. խօսքս վերջացնում եմ՝ աւելով «Մեծ յուսով սպասում եմ»։

ՆԱԽԱԳԻՐ Ի ԴՐՈՒՄԻՆ

Ի 14-ն Մայիսի 1871 թ.

Ի Ն. Ի. Ի. Ի.

ՀԱՅԿԱԿԱՆ ԵՇԽԱՐԷ

Որովհետեւ ես թողի Թիֆլիս քաղաք, Հայ-կան Աշխարհ օրագիրը դադարեց ներկայ թուին Ապրիլի և Մայիսի ամսատետրակը հրատարակելուց յետ։

Հայկան Աշխարհի ներկայ 1871 թուիս ստորագրողներից ստացված փողից հանելով հինգ ամսի համար Հայկան Աշխարհի Խմբագրութեանը հասանելին, մնացած դւամարդ պատիւ ունիմ ահա ներկայացնել Աշխարհի Խմբագրութեանը, և խնդրում եմ մնացած ամիսներին բարեհաճեցէք ուղարկել Աշխարհը Հայկան Աշխարհի փոխարէն առանձին ցուցակով ներկայացրած Մեծ. Պարոններին։

Իսկ այն մնացած ստորագրողներից, որոնք դեռ ևս վճարած չէին բաժանորդագիրը, խնդրում եմ ահա բարեհաճեն հասցնել ինձ կամ 5 մանէթ, եթէ ցանկանում են այսուհետեւ ներկայ թուին Հայկան Աշխարհի փոխարէն Աշխարհը ստանալ կամ 2

ման. 10 կ., որ պատկանում է Հայկան Աշխարհի Խմբագրութեանը ներկայ թուիս անցած 5 ամիսների համար, երբ նոքա ստանում էին օրագիրը։

Հայկան Աշխարհի Խմբագրող

Ս. Ս. Ի. Ի.

1871 թ. Մայիսի 15

ԲՈՒՆՈՔ Ի ՇՈՒՇԻՈՅ

ԽՈՒՇԻՈՅ-ԻՆԻՆ ԱՇԽԱՐԽ ԽՈՒՇԻՈՅ

Հոգաբարձութիւնս Մեղու Հայաստանի Մայիս 1 թուով համար 16 թերթին մէջ նոյն լրագրող պատուարժան խմբագրի Շուշու քաղաքի ազգային Հոգեւոր դպրոցի գրութեան և Հոգաբարձական կառավարութեան վերայ արած հակասական դիտողութիւնները և անհիմն լրոց վերայ հիմնուած ընդդէմ ճշմարտութեան պատրուակալ ստու-թիւնները կարգաց. բայց ոչ խոռվեցաւ և ոչ ցաւեցաւ. վասնզի դիտէ որ, մեր Ազգային լրագրութեան մէկ քանիսն սովոր են առանց հիմնաւոր տեղեկութեան ընդվարակցութեան լրագրութեան հաւատ ընծայել. երբեմն կամաւ և երբեմն ակամայ նոցա խօսքերով սողորուիլ. ճշմարտութիւնը այլալի, լոյսը՝ խաւար, բարինը՝ չար, բարեկարկութիւնը՝ անկարգութիւն հրատարակել։

Թեպէտ Հայ հասարակութեան բուն ի բան և Ազգասէրն մասն արդէն տեղեակ է լրագրաց ոմանց բունած այսպիսի անկանոն ընթացից, ուստի և անարժան կ'համարէր Հոգաբարձութիւնս այնպիսի անտեղի գրութեան ուղարկութիւն դարձնել և կամ պատասխանել, սակայն որպէս զի տկարամիտ մօքեր և մեր հեռաւանակ Ազգայինը չ'զայթակղուին, վասնորոյ թողլով նոյն գրութեան ուրիշ անուղղադատ կէտերու վերայ առ այժմ խօսիլ, միայն պարտք կ'համարի այսչափ ինչ ծանուցանել որ, դպրոցս ամենից աւելի ապահոված դպրոցներից մին անուանելը երևակայական ցնորք է. Հոգաբարձութիւնս իբրեւ իւր պարտուց անձանթով, իւր պարտականութիւնը և իրաւունքները կանոնաւորապէս չ'գործադրող մեղադրելը՝ լրորովին զրպարտութիւն է. և սորա աշխատանքը